

Nóra Bheag and Asurnaí, *Gleoiteoga* at KinvaraNóra Bheag agus Asurnaí, *Gleoiteoga* i gCinn Mhara

Úsáid chomhaimseartha na mbád

Tá borradh iontach tagtha ar Húicéirí na Gaillimhe, a bhí beagnach imithe ar fad sna 1970dí, borradh¹⁹ ar chuir strainséirí ar nós Johnny Healion túis leis nuair a d'athchóirigh sé an Bád Mór, an *Morning Star*, ar mhaithe le húsáid áineasa, agus borradh ar lean clanna áitiúla, a raibh báid le hoidhreacht acu, leis. Ba cheart na clanna seo a lua go háirithe - muintir Uí Bhriain (An Tónaí), muintir Uí Bháille (An Capall) agus muintir Dhonncha (An Mhaighdean Mhara). Tá flít mór, dea-chothabhálte húicéirí ann anois mar thoradh ar bhunú Chumann Húicéirí na Gaillimhe sa bhliain 1978 agus mar thoradh chomh maith ar an scéim fóirdheontais le haghaidh báid a athchóirí arna cur chun cinn ag Údarás na Gaeltachta. Tá féilire d'imeachtaí agus comórtais thraigisiúnta ag Cumann Húicéirí na Gaillimhe a bhíonn ar siúl trí shéasúr iomlán an tsamhraidh agus atá mar chuid mhór den saol ar an gcósta, chomh maith le bheith ina ábhar spéise do thurasóirí.

Taispeántar séasúr iomlán rásáí agus gníomhaíochtaí féilte i gclár shéasúr na bliana 2010, lena n-áirítear trí cinn déag de gheallta báid. Tá Féile Mhic Dara agus Féile Chloch an Rón i mí Iúil, agus Cruinniu na mBád i gCinn Mhara i mí Lúnasa san áireamh ar na himeachtaí is mó a bhfuil aithne orthu.

¹⁹ Féach Tagairt 1

The Baileys and An Capall

An Capall with racing sails

An Capall le culaith sheoil rásáiochta

The family of the legendary Johnny Bailey (decd. 2005), from Leitir Móir and Galway, are the owners of two important Galway heritage boats: the *Bád Mór*, An Capall and the 50-foot Trawler Naomh Cáilean.

An Capall is a fine example of a *Bád Mór* that has been maintained in use with its calico sails and original equipment. It was built by Michael Reaney, with Pádraig Fhiacha, in Leitir Móir in the 1860s for the Bailey family²⁰ and has remained in their ownership, through several generations, down to the present day.

*'Sé Pádraic Fhiacha is an Ráinneach
A thóg í go múnla is go cruinn
I ngáirdín pléisiúir na cúirte
Ar thaobh deas an fhoscaidh gon bhinn
Sé Gabháin a ghearr a cuid adhmaid
Gan trioblóid, mairg ná stró
Ach d'fhágadar gifte sa gCapall
Nach scarfaidh léi go deo*
(from Amhrán An Chapaill, 1983, by Seán Cheoinín²¹)

The Naomh Cáilean is one of the 'Ros' series of 50-foot trawlers built by Bord Iascaigh Mhara, which, with the 'Ard' series 55-footers, sparked the revival of Irish commercial fishing after 1952. Although her home port is Galway docks her spiritual home is Connemara. She was built in the BIM Dingle boatyard, for Johnny Bailey, in 1959, when he was 27 years old and has been beautifully maintained as an active fishing boat with her original rigging, engine, deck layout and gear. The wheel-house was replaced, in the original style, in recent years.

²⁰ See Reference 1

²¹ See Reference 29

Naomh Cáilean in Galway Docks

Naomh Cáilean i nDug na Gaillimhe

Muintir Uí Bháille agus an Capall

Is iad muintir Johnny Báille (a bhásáigh 2005), as Leitir Móir agus Gaillimh, úinéirí dhá bhád oidhreachta thábhachtacha i nGaillimh: an Bád Mór, *an Capall*, agus an Trálaer 50 troigh an *Naomh Cáilean*.

Is sampla breá í an Capall de Bhád Mór atá coinnithe faoina seolta ceaileacó agus an trealamh bunaidh. Ba é Mícheál Ó Ráinne in éineacht le Pádraig Fhiacha a rinne í sna 1860dí le haghaidh mhuintir Uí Bháille²⁰ agus tá sí acu ó shin i leith.

*'Sé Pádraic Fhiacha is an Ráinneach
A thóg í go múnla is go cruinn
I ngáirdín pléisiúir na cúirte
Ar thaobh deas an fhoscaidh gon bhinn
Sé Gabháin a ghearr a cuid adhmaid
Gan trioblóid, maírg ná stró
Ach d'fhágadar gifte sa gCapall
Nach scarfaidh léi go deo*
(ó Amhrán An Chapaill, 1983, le Seán Cheoinín²¹)

Is ceann de na trálaeir 50 troigh 'Ros' a rinne Bord Iascaigh Mhara í an Naomh Cáilean a spreag, in éineacht leis na báid 55 troigh den chineál 'Ard', athbheochan san iascaireacht thráchtála in Éirinn i ndiaidh 1952. Cé gurb iad dugaí na Gaillimhe a caladh baile, is i gConamara atá a hanam. Rinneadh í i longchlós B.I.M. sa Daingean i 1959 le haghaidh Johnny Bailey nuair a bhí sé 27 bliain d'aois agus tá sí coinnithe go maith mar bhád iascaireachta gníomhach lena rigín, inneall, leagan amach deice agus fearas bunaidh. Rinneadh an cabán stiúrach a athsholáthar, ar an stíl bhunaidh, le déanaí.

²⁰ Féach Tagairt 1

²¹ Féach Tagairt 29

The Tradition of Song

American Mór and Truelight at Kinvara

American Mór agus Truelight i gCinn Mhara

The tradition of songs about the boats²² is long established. Some of the older songs – pre 1960s – told of the working life of the boats: their journeys, the rocks, coves and inlets of their native grounds, the builders, the boatmen and the racing exploits, as can be seen from the following extract, which would have been sung in the sean-nós style:

*Ó is minic a bhí na báid siúd, bhí siad ag seasamh i ngach uile áit,
Bhí siad ag seasamh i ngach uile chaladh, ó, go Gaillimh is i gcontae an Chláir,
Ag tarraingt chruthneacht as tí Tommy, ó, tae agus togha leann,
Dhá thabhairt anonn Cinn Mhara, Baile Uí Bheacháin agus gach uile áit,*

[O those boats they often stopped in every place,
They stopped in every harbour, Galway and in County Clare,
Bringing wheat from Tommy's shop, tea and best of ale,
Bringing it across Kinvara Bay, Ballyvaughan and everywhere.]

Rónach Úí Ógáin points out that the tradition of composing songs has continued up to the present as “.... an integral element of the revival of the *Báid Seoil*... celebrating, as of old, the builders, the boatmen and especially the racing exploits of the boats”. Now, however “.... the new songs are often sung in the so-called Country and Western style”... as in this extract from the song *Amhrán An Hunter*.

*Is bhí draíocht insan Hunter go cinnte, ó déanadh í i Leitir Mealláin,
Bhí sí déanta ó thogha na saortha, ab fhéarr a bhí ann ag an am,
Mar roinne siad soitheach trí crainnte, agus sheol siad ó thuaidh is ó dheas,
Is nach mba onóir do chlainne Chonfhaola, is don chontaé dhá dtáinig siad as.*

²² See Reference 12

Traidisiún na nAmhrán

Is traidisiún fadbhunaithe é traidisiún na n-amhrán faoi na báid²². Insíodh faoi shaol oibre na mbád i roinnt de na hamhráin atá níos sine – amhrán a cumadh roimh na 1960dí: aistir na mbád, carraigeacha, cuainíní agus gólíní a gceantar dúchais, na saoir, na bádóirí agus na héachtaí rásáiochta, mar is léir ón sliocht seo a leanas, a chantaí i stíl an tsean-nóis:

*Ó is minic a bhí na báid siúd, bhí siad ag seasamh i ngach uile áit,
Bhí siad ag seasamh i ngach uile chaladh, ó, go Gaillimh is i gcontae an Chláir,
Ag tarraingt chruithneacht as tí Tommy, ó, tae agus togha leann,
Dhá thabhairt anonn Cinn Mhara, Baile Uí Bheacháin agus gach uile áit,*

Léiríonn Ríonach Uí Ógáin gur lean an traidisiún amhráin a chumadh ar aghaidh go dtí an lá atá inniu ann ina “....dhlúthghné d’athbheochan na mBád Seoil...ina raibh na saoir, na bádóirí agus imeachtaí rásáiochta na mbád, mar a bhí roimhe sin, á gceiliúradh”. Anois, áfach, “....is minic a chantar na hamhráin nua sa stíl Cheol Tíre mar a thugtar air”...mar a dhéantar leis an sliocht as *Amhrán an Hunter*:

*Is bhí draíocht insan Hunter go cinnte, ó déanadh í i Leitir Mealláin,
Bhí sí déanta ó thogha na saortha, ab fhéarr a bhí ann ag an am,
Mar roinne siad soitheach trí crainnte, agus sheol siad ó thuaidh is ó dheas,
Is nach mba onóir do chlainne Chonfhaola, is don chontae dhá dtáinig siad as.*

Ba é an sár-scríbhneoir amhrán raidhsíúil as Fínis, Seán Cheoinín, a chum an t-amhrán seo, arna chanadh ag Máirtín Tom Sheáinín Mac Donncha as an Sruthán Buí, Leitir Móir, chomh maith le h*Amhrán an Chapail* agus na dosaenacha eile. Tá John Beag Ó Flatharta as Leitir Mealláin, úinéir an Bháid Mhór an MacDara ag coinneáil leis an traidisiún go dtí an lá atá inniu ann.

²² Féach Tagairt 12

This song, as well as *Amhrán An Chapaill* and dozens of others, was composed by the gifted and prolific song-writer from Fínis, Sean Cheoinín, and sung by Máirtín Tom Sheáinín Mac Donncha of Sruthán Buí, Leitir Móir. John Beag Ó Flaithearta, of Leitir Mealláin, owner of the *Bád Mór*, Macdara, carries on the tradition of song to the present day.

Seaweed

Harvesting of seaweed, for fertilising the land and kelp-making, was an important activity on this coast from the 19th century to the mid-20th century. *Curachaí Canbháis*, in An Cheathrú Rua and the east, and *Báid Iomartha* in Iorras Aithneach and the west, were used for cutting and collecting the seaweed and forming it into rafts (*climíni*) which were towed ashore or to piers for shipping onwards. In more recent times the *Curach Adhmaid* and other motorised craft are used for this purpose. Since burning of the seaweed for kelp finished in the 1940s Arramara Teo, a semi-state company, has continued to purchase and carry out primary processing of locally harvested seaweed for export. Ownership of the rights to harvest seaweed from the foreshore is still valued and the activity has seen resurgence recently, following a fallow period in the years of the so-called Celtic Tiger.

Boat-builders & Boat-building in South Connemara

The 1836 Fisheries Report²³ lists 329 sailing boats and 1070 rowing boats between Slyne Head and Bearna. A sizeable boat-building industry must have been required to build and maintain that fleet. And so it proves when the roll-call of names is made for the different areas, names that resonate to the present day²⁴.

Working from east to west there were: in the Claddagh, Seán and Micil Reaney, Seán Cloherty (originally from Portach Mhaínse) and Sean O'Donnell, with sons Paddy and Sonny; Colm Breathnach in Camas; Martin Tom Flaherty in Ross Island; the Ó Flathartas, Ó Domhnails, Seoiges, Trayers, Ó Conaolas, Mac Donnchas and others that appear among the 32 names on the memorial to

²³ See Reference 15

²⁴ See Reference 1

A *Climín* of Seaweed

Climín Feamainne

Feamainn

Gníomhaíocht thábhachtach ar an gcósta seo ar feadh an 19^ú haois go lár an 20^ú haois ab ea baint fheamainne chun an talamh a leasú agus chun ceilp a dhéanamh. Bhaintí úsáid as *Curacha Canbháis*, ar an gCeathrú Rua agus san oirtheag agus as *Báid Iomartha* in Iorras Aithneach agus san iarthar, leis an bhfeamainn a ghearradh agus a bhailiú agus dhéantaí climíni as, a dhéantaí a tharraingt i dtír nó ag céanna lena seoladh ar aghaidh. Le déanaí, úsáidtear an *Churach Adhmaid* agus báid innealta eile chun na críche sin. Tá cuideachta leathstáit, Arramara Teo., fós ag ceannach agus ag déanamh próiseála príomha ar fheamainn a bhaintear go háitiúil le honnmhairíú cé gur tháinig deireadh le feamainn a dhó chun ceilp a dhéanamh sna 1940dí. Tá úinéireacht chearta feamainn a bhaint sa chladach fós luachmhar agus tá borradh tagtha faoin ngníomhaíocht le déanaí, tar éis meathlaithe i mblianta rachmás an Tíogair Cheiltigh mar a thugtar air.

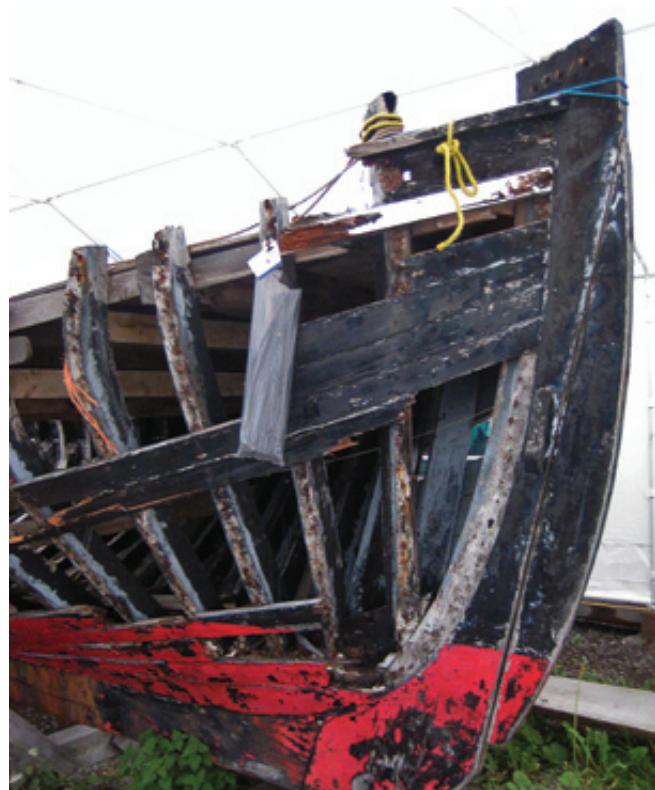
Saoir Bháid agus Saoirseacht Bád i gConamara Theas

Liostaítear 329 bád seoil agus 1070 bád iomartha idir Ceann Léime agus Bearna i dTuarascáil Iascaigh 1836²³. Theastódh tionscal saoirseachta bád mór go maith leis an bhflít sin a thógáil agus a chothabháil. Agus léirítear é sin nuair a liostaítear ainmneacha le haghaidh na gceantar áitiúil, ainmneacha a aithnítear fós inniu²⁴.

Ón oirtheag siar bhí siad seo: sa Chladach, Seán agus Micil Ó Ráinne, Seán Ó Clochartaigh (as Portach Mhaínse ó dhúchas) agus Seán Ó Dómhnaill, lena bheirt mhac Paddy agus Sonnáí; Colm Breathnach i gCamas; Máirtin Tom Ó Flaithearta as an Ros; muintir Uí Fhlaithearta, muintir Uí Dhómhnaill, na Seoige, na Trayers, muintir Mhic Dhonncha agus daoine eile a bhfuil a n-ainm i measc na 32 ainm ar an leac chuimneacháin do shaoir báid Cheantar na nOileán agus na Ceathrún Rua don tréimhse 1840 go 1983 atá i Leitir Mealláin. Baineann 15 ainm le hoileán beag Leitir Mealláin. De réir mar a théitear níos faide siar tá Ó Cluanáin i Ros Muc,

²³ Féach Tagairt 15

²⁴ Féach Tagairt 1

An Hunter, *Leathbhád*, Awaiting Restoration 2008

An Hunter, Leathbhád, Le Deisiú, 2008

Restored by Joe Reaney, Leitir Calaigh, 2010

Deisithe ag Joe Ó Ráinne, Leitir Calaigh, 2010

the boat builders of Ceantar na nOileán and An Cheathrú Rua at Leitir Mealláin for the period 1840 to 1983. The tiny island of Leitir Mealláin accounts for 15 of the names. As we move further west there is Cloonan of Ros Muc, Joyce, Mulkerrin, Conneely and O'Donnell between Cill Chiaráin and Carna; beyond Carna on Maínis Island were Sean Ó Laoidhe followed by three generations of the renowned Casey family; also the Clohertys and Mulkerrins, the Greenes of Damhros; Mathias Gorham and Pádraig Davis in Inis Ní and Cloherty in Roundstone.

Those building Hookers and *Curacháí Adhmaid* in 2010 include: Pádraig Davis, Inis Ní, Pádraig Ó Cualáin [Pat Folan] and Michael McDonagh – a graduate of the Horizon scheme – from An Cheathrú Rua, Patrick Connolly, Spidéal, Martin Mullins, Leitir Mealláin, Michael Willie O'Flaherty, from Droim in Garmna, Donal Greene, Damhros and Joe Reaney, Leitir Calaigh. Colm Mulkerrins of Maínis, one of the great *Saoir Bháid* of modern times, died in late 2009.

The Galway Hooker Association, with the help of Shannon Baker, ran an EU Horizon training scheme in the 1990s in order to train young boat builders in the Connemara Gaeltacht. Following this initiative, Údarás na Gaeltachta, after consultation with the Association, introduced a grant scheme for the restoration of Galway Hookers. This scheme has been very successful in increasing the size of the fleet, which is now almost totally devoted to recreational use. Boat-building as a skill is deeply embedded in the culture of the coast, with many fishermen and boat-owners able to repair, and even build, their own boats. The restoration of Nóra Bheag by Cóilín Ó hÍarnáin and the detail and finish of its Curach Adhmaid tender is an outstanding example of this. The series of instructional books by Cian de Buitléar²⁵ on practical boatbuilding, for the main traditional types, helps to reinforce this tendency. A brief account like this cannot do justice to the story of boat-building in Connemara which merits a separate, detailed study.

²⁵ See Reference 7